

Zakres rozszerzony - moduł 37

Ochrona praw człowieka w Polsce

Opracowanie:

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Spis slajdów

- *Prawa człowieka w Konstytucji RP:* 3 – 4
- *Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP:* 5 – 50
- *Gwarancje przestrzegania praw człowieka:* 51
- *Ochrona konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w Polsce:* 52
- *Rzecznik Praw Obywatelskich:* 53 – 65
- *Rzecznik Praw Dziecka:* 66 – 70

Bibliografia: 71

Prawa człowieka w Konstytucji RP

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 2 kwietnia 1997 r.

prawom jednostki poświęca rozdział II;

Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela

[...] Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. [...]

Konstytucja RP

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Nienaruszalność, poszanowanie i ochrona godności człowieka

W myśl art. 30 Konstytucji godność człowieka jest przyrodzona i niezbywalna.

Cecha godności jest związana z faktem bycia człowiekiem; przysługuje każdemu w jednakowym stopniu, niezależnie od narodowości, obywatelstwa, płci lub wyznania danej jednostki.

Godność jest źródłem wszystkich wolności oraz praw człowieka i obywatela.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego respekt dla godności człowieka wyraża się w:

- ✓ istnieniu „pewnego minimum materialnego”, które ma zapewnić człowiekowi samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie,
- ✓ stworzeniu przez władze publiczne każdemu człowiekowi szans na rozwój osobowości w otaczającym go środowisku kulturowym i cywilizacyjnym.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Prawo do wolności

Wolność człowieka jest pojmowana jako:

- zakaz zmuszania do czynienia tego, czego prawo nie nakazuje,
- wymóg wobec każdego do szanowania wolności i praw innych,
- gwarancja poddania wolności człowieka ochronie prawnej.

Wolność oznacza swobodę czynienia wszystkiego, co nie jest przez prawo zakazane. Człowiek nie musi więc wykazywać podstawy prawnej swoich działań – przeciwnie, do ograniczenia swobody jego działań konieczne jest wskazanie przepisu prawa, który ustanawia odpowiedni zakaz.

Wolność to prawo do samodzielnego, zgodnego z własną wolą decydowania o swoim postępowaniu – „bycia panem swego losu”.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Równość wobec prawa

Zasada równości zawiera trzy następujące aspekty:

- zasadę równości wobec prawa,
- zasadę równego traktowania wszystkich przez władze publiczne,
- zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z takich powodów jak: płeć, rasa, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religia lub przekonania, poglądy polityczne lub inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna.

Dyskryminacja pozytywna (uprzywilejowanie wyrównawcze) to taki stan, kiedy prawo stwarza pewne preferencje dla grup o słabszej pozycji społecznej (np. dla kobiet), w celu wyrównania istniejących nierówności.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Prawna ochrona mniejszości narodowych

Zgodnie z zasadą demokratycznego państwa prawnego Konstytucja zabezpiecza nie tylko prawa większości – w naszym przypadku osób narodowości polskiej.

Troska państwa i jego opieka rozciąga się także na osoby posiadające obywatelstwo polskie, ale należące do mniejszości narodowych i etnicznych.

Państwo powinno zapewniać obywatelom należącym do tych mniejszości wolność zachowania i rozwoju własnego języka, obyczajów i tradycji, a także rozwoju rodzimej kultury.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Prawo do życia

Prawo do życia jest fundamentalnym prawem każdego człowieka i zajmuje najwyższe miejsce w hierarchii dóbr chronionych w całym systemie obowiązującego prawa.

Państwo przez odpowiednie rozwiązania ustrojowe i normatywne ma obowiązek zapewnić każdemu prawną ochronę życia, natomiast nie może z oczywistych względów gwarantować samego życia.

Życie ludzkie musi pozostawać pod ochroną konstytucyjną w każdym stadium jego rozwoju, a więc od chwili poczęcia aż do śmierci.

Z prawem do życia wiążą się m.in.: problemy aborcji, zapłodnienia *in vitro*, eutanazji, służby wojskowej i uczestniczenia w działaniach wojennych, obrony koniecznej, przeszczepów, klonowania.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność od tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

Tortury to każde działanie, którym jakiejkolwiek osobie umyślnie zadaje się ból lub cierpienie fizyczne bądź psychiczne w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji. Tortury stosowane są często w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na daną osobę. Tego typu kary mogą również wynikać z wszelkich form dyskryminacji. Zakaz ten ma charakter absolutny, co oznacza, że takie działania nie są dopuszczalne nawet w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak wojna czy inny stan niebezpieczeństwa publicznego zagrażający narodowi.

Nieludzkie traktowanie to zadawanie ciężkiego fizycznego i psychicznego cierpienia, a **traktowanie poniżające** to znęcanie się mające na celu wzbudzenie u ofiary uczucia strachu, udręki lub poczucia niższości, powodujące upokorzenie i upodlenie, które ma złamać jej fizyczną i moralną odporność.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Zakaz przeprowadzania na człowieku eksperymentów naukowych

Konstytucja nie ogranicza ani nie zakazuje prowadzenia doświadczeń czy eksperymentów naukowych, ale działania te służące rozwojowi nauki nie mogą być przeprowadzane wbrew woli człowieka bez dobrowolnej zgody osoby poddanej eksperymentowi. Zwrot „dobrowolnie wyrażona zgoda” należy rozumieć jako zgodę danej osoby wyrażoną w sytuacji pełnej i rzetelnej wiedzy o charakterze eksperymentu, grożących w związku z jego przeprowadzeniem niebezpieczeństwach oraz w warunkach całkowitej swobody podejmowania decyzji.

Od eksperymentu medycznego należy odróżnić zabieg medyczny o charakterze eksperymentalnym, ukierunkowany na ratowanie życia lub zdrowia chorego. Niekiedy należy podjąć ryzyko przeprowadzenia zabiegu (operacji czy zastosowania leku), który nie był dotychczas stosowany. Jeśli w świetle wiedzy naukowej daje on realne szanse na osiągnięcie zamierzonego skutku terapeutycznego, to dokonanie takiego eksperymentu jest dopuszczalne bez zgody wyrażonej osobiście przez pacjenta. Zgodę taką natomiast należy zwykle uzyskać od prawnych przedstawicieli lub opiekunów.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Nietykalkność osobista i wolność osobista

Zapisy konstytucyjne w tym zakresie obejmują w szczególności:

- zakaz pozbawiania lub ograniczania wolności poza przypadkami przewidzianymi w ustawie, na zasadach tam określonych,
- prawo do złożenia odwołania do sądu w celu ustalenia legalności pozbawienia wolności,
- prawo do powiadomienia najbliższych o pozbawieniu wolności,
- prawo do poinformowania o przyczynach zatrzymania,
- nakazy przekazania zatrzymanego w ciągu 48 godzin do dyspozycji sądu i zwolnienia zatrzymanego, jeśli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie o tymczasowym aresztowaniu,
- nakaz humanitarnego traktowania każdego pozbawionego wolności,
- prawo do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania karnego

Podejrzany ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania sądowego.

Chodzi tu zarówno o obronę materialną, czyli własną, jak i o obronę formalną – z pomocą obrońcy z wyboru bądź z urzędu.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Zakaz działania prawa wstecz

Reguła tzw. legalizmu przestępstw i kar wyraża zasadę, że w polskim prawie karnym przestępstwem jest czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

Z zasady tej wynika zasada niedziałania prawa karnego wstecz.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Zasada domniemanej niewinności

Zgodnie z obowiązującą Konstytucją za niewinnego uważa się każdego zatrzymanego, dopóki wina jego nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd

Prawo do sądu jest bardzo istotnym prawem jednostki, która może dochodzić swych praw przed „właściwym, niezależnym, bezstronnym i niezawisłym sądem”.

Konstytucja zgodnie z doktryną demokratycznego państwa prawnego stanowi, że jedynie sąd może być organem, który ostatecznie rozstrzyga o wolnościach, prawach i obowiązkach jednostki.

Zakres podmiotowy konstytucyjnego prawa do sądu obejmuje obywateli polskich, jak również obywateli innych państw oraz bezpaństwowców.

Zakres przedmiotowy prawa do sądu uwzględnia prawa o charakterze karnym, cywilnym i administracyjnym, rozpatrywane przez różnego rodzaju sądy, według ich właściwości, którą określa ustawa.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że na treść prawa do sądu składają się:

- prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia procedury przed sądem,
- prawo do ukształtowania odpowiedniej procedury sądowej zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności,
- prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd.

Prawo człowieka do sądu wiąże się z wprowadzoną w Konstytucji zasadą dwuinstancyjności, tj. możliwością zaskarżenia przez każdą ze stron orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji.

Uzupełnienie tego przepisu stanowi art. 77 Konstytucji zakazujący zamykania drogi sądowej do dochodzenia naruszonych praw i wolności.

Zgodnie z art. 45 Konstytucji postępowanie przed sądem jest jawne, a wyłączenie jawności rozprawy ma tylko wyjątkowy charakter.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym

Dobra osobiste to dobra niemajątkowe przysługujące każdemu człowiekowi, związane z jego indywidualnym istnieniem.

Kodeks cywilny w art. 23 wymienia przykładowe dobra osobiste, np. zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska.

Przyjmuje się także, że dobrami osobistymi są np. prawo do prywatności, prawo do pochowania osoby bliskiej i do pielęgnowania jej pamięci, poczucie przynależności do płci.

Katalog dóbr osobistych jest wciąż rozbudowywany przez naukę i orzecznictwo sądowe.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami

Rodzice mają władzę rodzicielską nad dzieckiem.

Oznacza to przede wszystkim obowiązek i prawo do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka. W tym celu mogą i powinni działać jako przedstawiciele ustawowi dziecka. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotowywać je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa, odpowiednio do jego uzdolnień. Rodzice mają prawo do wychowania i edukacji dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami moralnymi i religijnymi, ale z uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka, wolności jego sumienia i wyznania, przekonań oraz z poszanowaniem jego godności i praw.

Rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się.

Rodzice mają prawo wymagać od dziecka posłuszeństwa.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się

Prawo to pojmowane jest bardzo szeroko, ponieważ dotyczy różnych form komunikacji między ludźmi i odnosi się do tajemnicy korespondencji, tajemnicy rozmów telefonicznych, a także innych form przekazu.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Nienaruszalność mieszkania

Treść artykułu dotyczy zakazu nienaruszalności mieszkania ze strony organów państwowych czy ich funkcjonariuszy, ale jednocześnie oznacza, że nikt nie może wchodzić do mieszkania i przebywać w nim bez zgody użytkownika.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Ochrona danych osobowych

Za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej. Osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość można określić bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności przez powołanie się na numer identyfikacyjny albo jeden lub kilka specyficznych czynników określających jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne, kulturowe lub społeczne. Każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych. W przypadku naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych z urzędu lub na wniosek osoby zainteresowanej, w drodze decyzji administracyjnej, nakazuje przywrócenie stanu zgodnego z prawem, a w szczególności: usunięcie uchybień, uzupełnienie, uaktualnienie, sprostowanie, udostępnienie lub nieudostępnianie danych osobowych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność poruszania się po terytorium państwa oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu

Swoboda poruszania się po terytorium Polski przysługuje każdemu człowiekowi i dotyczy prawa do wyboru miejsca zamieszkania i pobytu, jak również swobodnego opuszczenia przez jednostkę terytorium państwa polskiego.

Istnieje konstytucyjny zakaz wydalenia z kraju obywatela polskiego, jak też zabraniania mu powrotu do kraju, czyli zakaz stosowania tzw. banicji.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność sumienia i religii

Wolność sumienia i religii, gwarantowana każdemu, obejmuje:

- ✓ wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru,
- ✓ wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie,
- ✓ wolność posiadania świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących,
- ✓ prawo osób do korzystania z pomocy religijnej,
- ✓ prawo do nauczania religii kościoła lub związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej w szkołach, z zachowaniem wolności sumienia i religii innych osób,
- ✓ zakaz zmuszania do uczestniczenia lub nieuczestniczenia w praktykach religijnych,

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d.

- ✓ prawo rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem,
- ✓ zakaz zobowiązywania przez organy władzy publicznej do ujawniania światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Każdy ma prawo do uzewnętrzniania wyznawanej przez siebie religii. Prawo to może być ograniczone jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

Kościół i związki wyznaniowe są równouprawnione (art. 25 ust. 1 Konstytucji). Korzystając z zasady wolności sumienia i wyznania (religii), wierni żadnego z wyznań nie mogą być uprzywilejowani²⁴ w stosunku do osób niepodzielających danej wiary.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji

Treść artykułu dotyczy wszystkich podmiotów działających przy użyciu słowa mówionego i pisanego, obrazu, dźwięku, także przy wykorzystaniu wszelkich ich nośników – druku, filmu, zapisu elektronicznego, Internetu itp.

Twórcy Konstytucji uznali, że:

- ✓ wolność słowa służy przede wszystkim ludzkiej ekspresji, ponieważ za jej pośrednictwem człowiek uzewnętrznia przeżycia duchowe i wyraża swoje poglądy; wolność ta oznacza swobodę głoszenia własnych lub cudzych poglądów, możliwość zapoznawania się z tymi poglądami, a także możliwość korzystania ze środków masowego przekazu,
- ✓ wolność pozyskiwania informacji polega na zbieraniu danych z dowolnych sfer życia publicznego i prywatnego,

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d.

- ✓ wolność rozpowszechniania informacji polega natomiast na udostępnianiu zebranych danych osobom trzecim – fizycznym lub prawnym oraz ich upowszechnianiu, czyli podawaniu do wiadomości publicznej poprzez środki społecznego przekazu.

Regulacja konstytucyjna wprowadza przy tej okazji całkowity zakaz cenzury prewencyjnej oraz koncesjonowania prasy.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich

Prawo organizowania zgromadzeń przysługuje osobom mającym pełną zdolność do czynności prawnych, osobom prawnym, innym organizacjom lub grupie osób.

O zamiarze zorganizowania zgromadzenia podmiot, planując jego zwołanie, zawiadamia organ gminy w taki sposób, aby wiadomość o tym fakcie dotarła do niego nie później niż na 3 dni, a najwcześniej na 30 dni przed datą zgromadzenia.

Organ gminy zakazuje zgromadzenia publicznego, jeżeli jego cel lub odbycie sprzeciwiają się niniejszej ustawie lub naruszają przepisy ustaw karnych lub gdy odbycie planowanego zgromadzenia może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi albo mieniu w znacznych rozmiarach.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d.

Od decyzji zakazującej odbycia zgromadzenia przysługuje odwołanie do wojewody.

W przypadku organizowania zgromadzenia na terenie wyższej uczelni wymagana jest zgoda rektora.

Przepisów ustawy – Prawo o zgromadzeniach nie stosuje się do zgromadzeń organizowanych przez organy władzy państwowej lub organy samorządu terytorialnego oraz odbywanych w ramach działalności kościołów i innych związków wyznaniowych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Wolność zrzeszania się

Dążenie do realizacji różnorodnych celów społeczeństwa obywatelskiego czy programów społecznych, politycznych, oświatowych, kulturalnych i innych wymaga wykorzystania w szerokim zakresie zorganizowanych struktur.

Każde społeczeństwo cechuje ogromne zróżnicowanie form organizacji życia, czego wyrazem są liczne organizacje, działające w różnych jego sferach.

Wolność zrzeszania się w **stowarzyszeniach** czy **partiach politycznych**, a także powoływanie do życia **fundacji** stanowi przejaw dążeń ludzkich do wspólnego realizowania określonych celów czy też działania na rzecz określonej sprawy bądź idei.

Wolność zrzeszania się gwarantuje swobodę tworzenia zrzeszeń, wolność przystępowania do zrzeszeń już istniejących oraz wolność do występowania z nich.

Zrzeszenia podlegają rejestracji.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo obywatela do wybierania Prezydenta RP, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego

W świetle Konstytucji prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego ma obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.

Jest to granica wieku, od której uważa się człowieka za przygotowanego do podejmowania ważnych decyzji w sposób świadomy i odpowiedzialny. Jest to granica tzw. **czynnego prawa wyborczego**, czyli prawa wybierania.

Konstytucja przewiduje jednak pewne wyłączenia.

Mianowicie prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługuje osobom, które prawomocnym orzeczeniem sądowym są ubezwłasnowolnione lub pozbawione praw publicznych albo wyborczych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d.

Krąg osób posiadających **bierne prawo wyborcze** (prawo wybieralności) jest ukształtowany różnie w zależności od rodzaju wyborów.

Tym, co różnicuje prawo kandydowania w różnego rodzaju wyborach, jest granica wieku.

Tylko w wyborach do rad gminy wynosi ona 18 lat, tyle samo co w odniesieniu do czynnego prawa wyborczego.

W wyborach do Sejmu wynosi ona lat 21.

Natomiast w wyborach do Senatu granica ta wynosi lat 30.

W wyborach prezydenckich granicę wieku ustalono natomiast na 35 lat.

Szczegółowe zasady, tryb zgłaszania kandydatów, przeprowadzania wyborów oraz warunki ważności wyborów określa **Kodeks wyborczy**.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo obywatela do udziału w referendum

Referendum definiuje się jako formę demokracji bezpośredniej, polegającą na wypowiedaniu się wyborców, w drodze głosowania, na tematy dotyczące spraw całego państwa lub jego określonej części.

Na tej podstawie można wskazać dwie podstawowe kategorie problemów, o których wypowiadają się obywatele:
sprawy ogólnopaństwowe oraz sprawy lokalne (samorządowe).

Zgodnie z art. 125 Konstytucji, referendum ogólnokrajowe można przeprowadzić tylko i wyłącznie w sprawach „o szczególnym znaczeniu dla państwa”.

Sprawy będące przedmiotem referendum lokalnego mogą mieć zróżnicowany charakter. Możliwe jest nawet odwołanie poprzez referendum organów jednostek samorządu terytorialnego pochodzących z wyborów bezpośrednich (tj. rad gmin i powiatów, sejmików województw, wójtów, burmistrzów bądź prezydentów₃₂ miast).

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo do dziedziczenia

Pojęcie własności można scharakteryzować jako:

- ✓ prawo podmiotowe uniwersalne, głównie dlatego, iż może przysługiwać każdej osobie, tak fizycznej, jak i prawnej, ale także podmiotom krajowym, zagranicznym, podmiotom prawa publicznego, prywatnego,
- ✓ prawo bezterminowe, gdyż zasadniczo własność trwa tak długo, jak długo istnieje rzecz będąca przedmiotem własności,
- ✓ prawo bezwzględne, co przejawia się głównie tym, iż właściciel ma prawo korzystać z rzeczy z wyłączeniem innych osób,
- ✓ prawo, z którego wynika nie tylko możliwość posiadania rzeczy, ale i prawo do korzystania z niej, używania, pobierania pożytków, dochodów, rozporządzania, obciążania czy też unicestwienia,
- ✓ prawo, które zobowiązuje osoby trzecie do powstrzymywania się od działań, które mogłyby spowodować ograniczenia w korzystaniu z rzeczy przez jego właściciela.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

c.d.

Konstytucji wskazuje, iż każdy ma prawo także do innych praw majątkowych. Pod tym pojęciem kryją się prawa majątkowe, które jednak nie mają już charakteru absolutnego, jak własność; są to między innymi **ograniczone prawa rzeczowe**, do których z pewnością możemy zaliczyć: użytkowanie, służebność, zastaw, hipotekę, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu.

Konstytucja dopuszcza, iż rzeczy, które są przedmiotem własności, mogą być nabywane lub zbywane nie tylko w drodze czynności prawnych między żyjącymi, ale także po śmierci właściciela.

Tym samym **prawo dziedziczenia** to prawo do rozporządzania własnością i innymi prawami majątkowymi na wypadek śmierci.

O tym, komu będzie przysługiwać własność czy inne prawa majątkowe po śmierci spadkodawcy, ma prawo zdecydować tylko sam spadkodawca.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Wolność działalności gospodarczej

Działalność gospodarcza w Polsce może być prowadzona w kilku formach. Osoba fizyczna, która nie chce zakładać spółki, może zarejestrować tzw. jednoosobową działalność gospodarczą. Tacy przedsiębiorcy mogą z kolei zawrzeć ze sobą umowę spółki cywilnej.

Oprócz tego polskie prawo przewiduje możliwość prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółki osobowej (spółka jawna, partnerska, komandytowa lub komandytowo-akcyjna) albo spółki kapitałowej (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcyjna).

Podstawowe obowiązki wiążą się z czynnościami wynikającymi zarówno z przepisów podatkowych, jaki i ubezpieczeniowych – np. wystawianie faktur VAT, obowiązek zgłaszania pracowników do ubezpieczenia i inne. Niekiedy podejmowana i wykonywana działalność gospodarcza wiązać się będzie z obowiązkiem uzyskania koncesji lub posiadania przez przedsiębiorcę określonych uprawnień zawodowych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy

Wszyscy obywatele i inne osoby legalnie przebywające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej po spełnieniu warunków wymaganych do nawiązania stosunku pracy przez przepisy **Kodeksu pracy** mają prawo do zatrudnienia w wybranej przez siebie pracy.

Przez wolność pracy należy rozumieć także możliwość niepodejmowania pracy lub brak obowiązku podejmowania pracy w swoim wyuczonym zawodzie.

Obowiązek pracy może być wprowadzony, ale tylko w wyjątkowych okolicznościach i tylko na podstawie ustawy.

Z treści artykułu Konstytucji nie można wywieść jakichkolwiek roszczeń o zapewnienie zatrudnienia. Konstytucja nakłada jednak na władze publiczne określone obowiązki w interesie zatrudnionych. Obowiązek podstawowy sprowadza się do prowadzenia polityki ekonomicznej i socjalnej zmierzającej do pełnego, produktywnego zatrudnienia zasobów ludzkich.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

□ Obowiązek państwa zwalczania bezrobocia

Konstytucja nakłada na państwo obowiązek prowadzenia polityki zmierzającej do pełnego produktywnego zatrudnienia przez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

Zasada zapewnienia pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy została określona w **Kodeksie pracy** jako obowiązek pracodawcy o charakterze powszechnym i bezwzględny.

Ponadto na pracodawcy spoczywa także obowiązek egzekwowania od pracowników przestrzegania nie tylko przepisów bhp, ale i przepisów przeciwpożarowych.

Zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy odnosi się także do osób wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych, uczniów czy też studentów odbywających w danym zakładzie pracy praktyki zawodowe.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo pracownika do wypoczynku

Na prawo do wypoczynku składa się:

- ✓ prawo do corocznego, nieprzerwanego, płatnego urlopu wypoczynkowego,
- ✓ prawo do codziennego i cotygodniowego wypoczynku, zapewniającego stałą ochronę i regenerację sił pracownika.

Powyższe prawa realizowane są przez ustalenie głównie w Kodeksie pracy norm bezwzględnie obowiązujących, które określają między innymi:

- ✓ dobowy wymiar czasu pracy (który nie powinien przekroczyć 8 godzin na dobę),
- ✓ tygodniowy wymiar czasu pracy (który nie powinien przekroczyć 40 godzin w tygodniu),
- ✓ zasadę pięciodniowego tygodnia pracy,
- ✓ minimalny nieprzerwany odpoczynek dobowy i tygodniowy,³⁹
- ✓ liczbę dni wolnych od pracy oraz wymiar urlopu wypoczynkowego.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo obywatela do zabezpieczenia społecznego

W skład zabezpieczenia społecznego wchodzi trzy instytucje prawne:

- ubezpieczenie społeczne,
- zaopatrzenie społeczne,
- pomoc społeczna.

Treścią prawa do zabezpieczenia społecznego jest zagwarantowanie wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej prawa do świadczeń na wypadek:

- niezdolności do pracy ze względu na chorobę, inwalidztwo,
- osiągnięcia wieku emerytalnego,
- pozostawania bez pracy nie z własnej woli.

Ubezpieczenia społeczne w Polsce realizowane są przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo do ochrony zdrowia

Przepis ten formułuje ogólną zasadę, z której wynika obowiązek władz publicznych zapewnienia wszystkim ochrony zdrowia.

Natomiast ust. 2 art. 68 kreuje sytuację uprzywilejowania obywateli polskich, którym przyznaje równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Adresatem ust. 2 jest więc jedynie obywatel polski, który niezależnie od wysokości składek płaconych na ubezpieczenie zdrowotne ma prawo do świadczeń w tej samej ilości i jakości jak pozostali obywatele.

Z powyższym prawem wiąże się ściśle obowiązek państwa do stworzenia i utrzymania publicznej służby zdrowia.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Prawo osób niepełnosprawnych do pomocy władz publicznych

Władza publiczna jest zobowiązana do:

- ✓ udzielenia pomocy w zabezpieczeniu egzystencji; obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie inwalidztwa,
- ✓ udzielenia pomocy w przysposobieniu do pracy, przez między innymi stosowanie wielu ulg (także podatkowych) i zachęt dla pracodawców przyjmujących do pracy osoby niepełnosprawne,
- ✓ udzielenia pomocy w komunikacji społecznej; eliminowanie wszelkimi możliwymi sposobami między innymi barier architektonicznych, które utrudniają lub uniemożliwiają przemieszczanie się osób niepełnosprawnych.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo do nauki

Władze publiczne są zobowiązane do zorganizowania, prowadzenia i utrzymania systemu szkół publicznych i kontrolowania szkół prywatnych.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty, szkoły i placówki oświatowe powinny zapewnić uczniom m.in.:

- ✓ dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- ✓ możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- ✓ opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

- ✓ opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;
- ✓ utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach;
- ✓ opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej;
- ✓ dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy;
- ✓ kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym;
- ✓ przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia;
- ✓ warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Prawo do autonomii szkół wyższych

Zasada autonomii szkół wyższych odnosi się zarówno do uczelni publicznych, jak i niepublicznych.

Na autonomię szkół wyższych składa się:

- ✓ prawo do określania treści i formy nauczania,
- ✓ prawo do ustalania tematyki, metod i zakresu badań naukowych,
- ✓ prawo do samodzielnego i niezależnego ustanawiania swoich władz,
- ✓ prawo do stanowienia swojego wewnętrznego prawa w tym określania własnego ustroju (prawo stanowione przez uczelnie wyższe musi być zgodne z prawem powszechnie obowiązującym).

Zasada autonomii szkół wyższych pozostaje w ścisłej korelacji z art. 73 Konstytucji, który ustanawia wolność badań naukowych, ich ogłaszania oraz wolność nauczania.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

❑ Obowiązek państwa pomocy rodzinie i ochrony macierzyństwa

Rodzina stanowi naturalne i niezastąpione środowisko narodzin i rozwoju człowieka. Tradycyjnie rozumiany model rodziny, którą tworzą małżonkowie oraz dzieci, objęty jest konstytucyjną ochroną, opieką otoczone są również **macierzyństwo** i **rodzicielstwo**.

Na władzach spoczywa obowiązek prowadzenia polityki, mającej na celu dobro każdej rodziny. Na szczególną opiekę powinny liczyć rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji, w tym rodziny niepełne i wielodzietne.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność twórczości artystycznej

Na wolność twórczości artystycznej składają się:

- ✓ swoboda tworzenia dzieł wszelkiego rodzaju,
- ✓ swoboda podejmowania i prowadzenia działalności artystycznej,
- ✓ swoboda wyboru miejsca i formy prowadzenia działalności artystycznej,
- ✓ swoboda określenia przedmiotu, zakresu, tematyki twórczości,
- ✓ swoboda ogłaszania, upubliczniania i rozpowszechniania dzieła.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność badań naukowych

Na wolność badań naukowych składają się:

- ✓ swoboda wyboru przedmiotu i zakresu badań,
- ✓ swoboda rozpoczęcia i prowadzenia badań,
- ✓ swoboda określania metod działalności i metody badawczej,
- ✓ swoboda współpracy z wieloma partnerami,
- ✓ swoboda dostępu do informacji,
- ✓ swoboda ogłaszania wyników badań,
- ✓ swoboda rozpowszechniania uzyskanych wyników,
- ✓ swoboda wyboru rodzaju prezentacji i metody udostępnienia wyników badań.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność nauczania

Na wolność nauczania składają się:

- ✓ swoboda określenia przedmiotu i metody nauczania,
- ✓ swoboda poszukiwania, otrzymywania, pozyskiwania i rozpowszechniania informacji,
- ✓ swoboda wyboru formy przekazu i nauczania.

Katalog konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w RP

☐ Wolność korzystania z dóbr kultury

Wolność ta realizuje zasadę ustrojową określoną w art. 6 Konstytucji, która mówi, że: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

Wolność ta ma na celu zapewnienie swobodnego dostępu i zapoznania się z tym, co zostało stworzone przez innych; zezwala na dostęp do dóbr, które mają istotne znaczenie dla społeczeństwa, jego rozwoju, historii itp.

Gwarancje przestrzegania praw człowieka

Główna odpowiedzialność za realizację praw człowieka spoczywa na państwie oraz społeczności międzynarodowej:

- ❑ **ustrojowe** – obejmują najważniejsze zasady konstytucyjne,
- ❑ **prawno-instytucjonalne** – dotyczą reguł obowiązujących w procesie normatywnego kształtowania praw i wolności, systemu ich kontroli, norm i instytucji gwarantujących dochodzenie tych praw w postępowaniu administracyjnym i sądowym,
- ❑ **społeczne i moralne** – tkwiące w kulturze politycznej społeczeństwa, przejawiającej się w sferze świadomości, wrażliwości oraz aktywności obywateli, systemie wartości uznawanych za słuszne,
- ❑ **materialne** – związane są z dobrami materialnymi umożliwiającymi jednostce korzystanie z przysługujących jej praw.

Dodatkowo ochronę praw człowieka wspiera działalność krajowych i międzynarodowych **organizacji pozarządowych**.

Ochrona konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela w Polsce

Konstytucja RP gwarantuje następujące środki ochrony wolności i praw:

- ✓ prawo do wynagrodzenia za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej,
- ✓ prawo do dochodzenia swych roszczeń przed sądami,
- ✓ prawo do zaskarżenia orzeczenia lub decyzji wydanych w pierwszej instancji,
- ✓ prawo do wniesienia skargi konstytucyjnej do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności przepisu z Konstytucją, na podstawie którego wydano ostateczne orzeczenie,
- ✓ prawo do wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Rzecznik Praw Obywatelskich

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Status Rzecznika

Rzecznik Praw Obywatelskich powoływany jest przez Sejm za zgodą Senatu na 5-letnią kadencję.

Dopuszczalna jest tylko jednorazowa reelekcja.

Rzecznik, z uwagi na przypisywane funkcje, ustanowiony został jako urząd niezawisły, niezależny od innych organów państwowych, znajdujący się niejako poza trójdzielnym systemem organów władzy. Odpowiada on za swoje działania jedynie przed Sejmem, i to tylko na zasadach określonych w ustawie.

Corocznie Rzecznik informuje Sejm i Senat o swojej działalności oraz o stanie przestrzegania w Polsce wolności i praw człowieka i obywatela.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Status Rzecznika c.d.

Osoba piastująca urząd Rzecznika nie może zajmować innego stanowiska, z wyjątkiem profesora szkoły wyższej, ani wykonywać innych zajęć zawodowych. Rzecznik jest organem apolitycznym, co gwarantuje Konstytucja, zabraniając mu przynależności do partii politycznej, związku zawodowego oraz prowadzenia działalności publicznej, niedającej się pogodzić z godnością tego urzędu.

Rzecznikowi przysługuje immunitet oraz przywilej nietykalności.

Konieczność zapewnienia wysokiego poziomu moralnego i merytorycznego osoby piastującej urząd Rzecznika podkreśla ustawa. W myśl jej rozwiązań Rzecznikiem może być tylko obywatel polski wyróżniający się wiedzą prawniczą, doświadczeniem zawodowym oraz wysokim autorytetem ze względu na swoje walory moralne i wrażliwość społeczną. Osoba sprawująca funkcję Rzecznika powinna mieć odpowiednie predyspozycje osobiste, wiedzę i doświadczenie, by była zdolna do analizy działalności organów władzy publicznej i ewentualnej jej krytyki.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Zadania Rzecznika Praw Obywatelskich

Podstawowym zadaniem Rzecznika jest stanie na straży wolności oraz praw człowieka i obywatela, określonych w *Konstytucji RP* i innych przepisach prawa.

Zadanie to Rzecznik realizuje przez badanie, czy na skutek działania lub zaniechania organów, organizacji albo instytucji zobowiązanych do przestrzegania i realizacji wolności człowieka i obywatela nie nastąpiło naruszenie prawa oraz zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej i – w razie stwierdzenia takiego naruszenia – podejmowanie stosownych działań.

Rzecznikowi w realizacji jego zadań pomagają jego zastępcy oraz Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Kto może zwracać się do Rzecznika o pomoc?

W myśl art. 80 *Konstytucji RP* każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Oznacza to, że o pomoc do Rzecznika może zwrócić się obywatel polski, cudzoziemiec, który znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej oraz osoba prawna, a nawet jednostka organizacyjna nie mająca tej osobowości, jeśli tylko w myśl przepisów może być podmiotem praw i obowiązków, a także organizacja obywateli i organ samorządu.

Rzecznik może podjąć czynności także z własnej inicjatywy, m.in. na skutek informacji zamieszczonej w środkach masowego przekazu oraz wniosku Rzecznika Praw Dziecka.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Zakres i tryb działania Rzecznika Praw Obywatelskich:

- sprawdza fakty powołane przez skarżącego, przy czym czyni to sam lub może zwrócić się z wnioskiem o zbadanie sprawy do innego organu kontrolnego,
- może zbadać sprawę na miejscu oraz zażądać akt sprawy lub informacji o stanie sprawy od każdej instytucji,
- po zbadaniu sprawy i stwierdzeniu, że prawa i wolności człowieka i obywatela zostały naruszone, kieruje wystąpienie do właściwego organu, organizacji lub instytucji, w których działalności takie naruszenie nastąpiło lub do organu nadrzędnego o usunięcie naruszenia,

Rzecznik Praw Obywatelskich

Zakres i tryb działania c.d.:

- może wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności ustawy z Konstytucją i ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi albo o zbadanie zgodności przepisów aktów niższego rzędu z aktami wyższego rzędu; z analogicznym wnioskiem, co do zgodności aktu prawa miejscowego z aktami wyższego rzędu Rzecznik, może wystąpić do wojewódzkiego sądu administracyjnego,
- choć sam Rzecznik inicjatywy ustawodawczej nie ma, może wystąpić do właściwych organów z wnioskiem o podjęcie inicjatywy ustawodawczej lub o wydanie albo zmianę aktu prawnego niższego rzędu,

Rzecznik Praw Obywatelskich

Zakres i tryb działania c.d.:

- ma prawo wniesienia kasacji w sprawie karnej do Sądu Najwyższego. Podstawą kasacji może być jedynie stwierdzenie, że nastąpiło rażące naruszenie prawa przez sądy. Kasacja w sprawie karnej nie może być wniesiona wyłącznie z powodu niewspółmierności kary,
- może zażądać wszczęcia postępowania w sprawie cywilnej, a także wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu cywilnym, składać skargi kasacyjne do Sądu Najwyższego,
- może żądać wszczęcia postępowania administracyjnego, brać udział w postępowaniu administracyjnym na prawach przysługujących prokuratorowi oraz wnieść skargę do sądu administracyjnego na akty i czynności organu administracji publicznej oraz wnieść skargę kasacyjną od orzeczenia wojewódzkiego sądu administracyjnego do Naczelnego Sądu Administracyjnego,

Rzecznik Praw Obywatelskich

Zakres i tryb działania c.d.:

- może zażądać wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela, postępowania przygotowawczego w sprawie karnej o przestępstwo ścigane z urzędu,
- może wystąpić z wnioskiem o ukaranie za wykroczenie, a także uchylenie przez sąd prawomocnego orzeczenia w sprawie o wykroczenie,
- ma prawo wystąpienia do sądu o stwierdzenie nieważności orzeczenia wydanego przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organów pozasądowych w sprawach osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,
- Rzecznik przy załatwieniu spraw nie jest związany terminami wynikającymi z kodeksu postępowania administracyjnego. Na odmowę podjęcia przez niego czynności nie przysługuje żaden środek odwoławczy.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Możliwości Rzecznika są ograniczone zakresem jego kompetencji. Wszystkie interwencje Rzecznika są uzależnione od wyników analizy okoliczności sprawy i ustalenia, czy zostały naruszone przepisy prawa oraz że okoliczności te istotnie wymagają ingerencji Rzecznika.

Czego Rzecznik nie może:

- o nie zastępuje organów administracji lub wymiaru sprawiedliwości w załatwianiu sprawy co do jej istoty (rozstrzygnięcia) należącej do ich kompetencji,
- o nie podejmuje sprawy, w której nie wypowiedziały się jeszcze właściwe organy i instytucje,
- o nie zajmuje się problemem, gdy np. sprawę rozpatrzono odmownie, a osoba, której sprawa dotyczy nie odwołała się do organu wyższej instancji i od razu zwróciła się z pismem do Rzecznika, pomimo że służą jej środki ochrony praw,

Rzecznik Praw Obywatelskich

Czego Rzecznik nie może c.d.:

- o nie stosuje prawa łaski,
- o nie przydziela mieszkań, leków, pieniędzy,
- o nie rozpatruje sporów między obywatelami, podlegających rozpoznaniu przez sądy,
- o nie bierze udziału w sporach zbiorowych o interesy, np. w sprawie podwyżki wynagrodzenia dla określonej grupy pracowników,
- o nie podejmuje spraw, gdy brak dowodów, że zaistniało naruszenie wolności lub prawa,
- o nie interweniuje, gdy sprawa toczy się bez opóźnień w sądzie lub organie administracji ani nie ingeruje w niezawisłość sędziowską, np. w ocenę dowodów przez sąd,
- o nie może wszczynać postępowania prawnego, jeżeli przewidziany w ustawie termin do takiego wszczęcia upłynął,
- o nie rozpatruje anonimów.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Należy wiedzieć, że:

wszystkie listy kierowane do Rzecznika są uważnie czytane. Rozpatrywane są też wszystkie skargi zgłoszone ustnie w czasie dyżurów w Biurze Rzecznika.

Dla ułatwienia pracy, a także przyśpieszenia rozpatrzenia sprawy, w wystąpieniu do Rzecznika należy:

- a) podać imię, nazwisko i adres, na który należy kierować korespondencję,
- b) dokładnie wskazać, czego dotyczy sprawa oraz podać w sposób zwięzły i jasny argumenty wykazujące naruszenie wolności lub prawa.

Do każdego pisma należy dołączyć niezbędne dokumenty (kopie lub odpisy), które skarżący posiada.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Uwaga!

Zanim list zostanie wysłany do Rzecznika, dobrze jest jeszcze raz przeanalizować, czy na pewno wyczerpane zostały wszystkie możliwości załatwienia sprawy we właściwym trybie i czy chodzi o rzeczywiste naruszenie wolności lub praw obywatelskich.

W razie wątpliwości warto poradzić się adwokata lub radcy prawnego, ewentualnie w miejscowym biurze porad obywatelskich lub tzw. klinice prawa przy wydziałach prawa uniwersytetów lub niektórych wyższych uczelni typu administracyjnego udzielających porad osobom niezamożnym.

Jeśli Rzecznik otrzymuje sprawy, w których nie ma podstaw do podjęcia działań, opóźnia to zajęcie się sprawami, w których działanie Rzecznika jest konieczne. Ktoś naprawdę potrzebujący pomocy może więc na tym ucierpieć. Rzecznik nie może zapewnić, że każdą sprawę podejmie. Zapewnia jednak, że każda sprawa zostanie wnikliwie rozpatrzona, osoba zainteresowana zaś otrzyma odpowiedź na swoje wystąpienie.

Rzecznik Praw Obywatelskich

Dane kontaktowe

Rzecznik Praw Obywatelskich

Aleja Solidarności 77

00-090 Warszawa

tel. 22 551 77 00

fax 22 827 64 53

www.rpo.gov.pl

(Na stronie internetowej dostępny jest elektroniczny formularz wniosku do Rzecznika)

Rzecznik Praw Dziecka

Zadania Rzecznika Praw Dziecka

Rzecznik stoi na straży praw dziecka, a w szczególności:

- prawa do życia i ochrony zdrowia,
- prawa do wychowania w rodzinie,
- prawa do godziwych warunków socjalnych,
- prawa do nauki.

Rzecznik podejmuje działania na rzecz zapewnienia dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju z poszanowaniem jego godności i podmiotowości.

Wypełnienie tych zadań wymaga ochrony dziecka przed wszelkimi przejawami przemocy, okrucieństwa, wyzysku, a także przed demoralizacją, zaniedbaniem i innymi formami niewłaściwego traktowania.

Przedmiotem troski Rzecznika są wszystkie dzieci.

Rzecznik Praw Dziecka

Rzecznik wykonując swoje uprawnienia kieruje się zasadami zawartymi w *Konstytucji RP*, *Konwencji o Prawach Dziecka* i *ustawie o Rzeczniku Praw Dziecka*, w tym zwłaszcza:

- ✓ zasadą dobra dziecka,
- ✓ wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka,
- ✓ zasadą równości,
- ✓ troską o ochronę praw każdego dziecka,
- ✓ zasadą poszanowania odpowiedzialności, praw i obowiązków obojga rodziców za rozwój i wychowanie dziecka.

Rzecznik Praw Dziecka

Formy działania Rzecznika Praw Dziecka

Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę napływające do niego informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka.

Zajmuje się przypadkami indywidualnymi, jeśli nie zostały one wcześniej rozwiązane we właściwy sposób, mimo że wykorzystano dostępne możliwości prawne.

Rzecznik nie zastępuje wyspecjalizowanych służb, instytucji i stowarzyszeń zajmujących się ochroną dziecka, lecz interweniuje w sytuacji, kiedy dotychczasowe procedury okazały się nieskuteczne bądź ich zaniechano.

Rzecznik Praw Dziecka

Formy działania c.d.

Adresatami działań Rzecznika są wszystkie organy władzy publicznej (między innymi: Sejm, Prezydent RP, Rada Ministrów, sądy), samorządy terytorialne, instytucje rządowe i organizacje pozarządowe, do których Rzecznik może zwrócić się o:

- złożenie wyjaśnień i udzielenie niezbędnych informacji, a także o udostępnienie akt i dokumentów, w tym zawierających dane osobowe,
- podjęcie przez nie działań na rzecz dziecka, zgodnie z zakresem ich kompetencji, przedstawiając oceny i wnioski zmierzające do zapewnienia skutecznej ochrony praw i dobra dziecka,
- wystąpienie z inicjatywą ustawodawczą o wydanie lub zmianą innych aktów prawnych.

Rzecznik Praw Dziecka

W naszym kraju funkcjonuje szereg instytucji zajmujących się prawami dziecka. Często jednak działają one jedynie w konkretnym środowisku społecznym lub na określonym obszarze, czasem sytuacja dziecka nie jest głównym celem ich działalności.

Ustanowienie **Rzecznika Praw Dziecka** oznaczało powstanie niezależnej instytucji, wyposażonej w uprawnienia o charakterze kontrolnym, ostrzegawczym i inicjującym, wspierającej wysiłki zmierzające do maksymalnej ochrony praw dziecka.

Obowiązkiem Rzecznika jest coroczne przedstawienie Sejmowi i Senatowi informacji o swoich działaniach oraz uwag o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce. Ponieważ informacja ta jest podawana do wiadomości publicznej, stanowi doskonałą możliwość podjęcia ogólnonarodowej dyskusji nad stanem przestrzegania praw dziecka w Polsce.

Bibliografia

- *Polskie prawo konstytucyjne w zarysie*, Górecki D. (red.), Warszawa 2008.
- *Prawa człowieka. Poradnik nauczyciela*, Koszewska K. (red.), Warszawa 2002.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Komentarz*, Zakamycze 1998.
- *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, pod red. M. Chmaja, Warszawa 2008.
- www.brpd.gov.pl
- www.rpo.gov.pl